

Для будь-якої аутичної дитини, навіть якщо вона має високі показники розвитку, ускладненими є: сприймання цілісної інформації, розуміння мови, комунікація та довільна цілеспрямована діяльність. Тому планування відповідних, чітких, керованих та досяжних очікувань в умовах інклюзивного навчання є непростим завданням. Але, окрім спільних для всіх дітей з аутизмом рис, є неповторні, властиві певній дитині, через що кожна індивідуальна навчальна програма (ІНП) розраховується тільки на одну дитину і має бути по-справжньому індивідуальною. Тут в нагоді стає узгоджена співпраця мультидисциплінарної команди та батьків дитини з аутизмом.

І хоча в структурі індивідуальних навчальних програм, розроблених фахівцями різних країн, наявні певні відмінності, вони, як правило, охоплюють такі положення:

- інформацію про дитину (актуальні можливості, її сильні сторони, результати психолого-педагогічної діагностики);
- інформацію про освітні програми, призначені для задоволення специфічних потреб дитини, модифікації (зміни) до програми або опорні моменти для персоналу школи щодо особливостей орієнтування у довкіллі дитини, способах подання інформації для неї;
- організаційні моменти: створення оптимальних умов і режиму, які мають враховуватися під час занять дитини і під час її дозвілля;
- щорічні цілі (визначають такі цілі, які дитина цілком може досягнути за рік, і які розбивають на короткострокові завдання та орієнтири). Цілі можуть бути спрямовані на розвиток академічних, навчальних, фізичних, соціально-емоційних, комунікативно-мовленнєвих та поведінкових навичок і функцій. Ще одна вимога до постановки цілей – вони повинні бути вимірювальні, такими, щоб за певними продуманими критеріями можна було б пересвідчитися, чи відбулося позитивне перетворення у певному напрямі;
- особливості спеціальної освіти. Важливо знати, що, за досвідом успішної інклюзії інших країн, наприклад, США, штат Вірджинія, спеціально-освітнє навчання може бути організоване за певним предметом, який важко засвоювати якійсь дитині, хоча інші предмети не викликають труднощів;
- супутні освітньому процесу послуги, серед яких можуть бути послуги різних фахівців корекційного напрямку: фізіотерапія, так звана occupational therapy („ерготерапія”), мовленнєва терапія та інші;
- показники поступального розвитку дитини.

Важливо, щоб кожна позиція ІНП була максимально чіткою, якомога кориснішою для дитини і зручною для користування всіма учасниками мультидисциплінарної команди. Кожен член команди несе важливу інформацію, яка може стати у нагоді іншим учасникам команди.

Традиційно команда ІНП має такий склад:

- Кейс-менеджер (частіше за все – представник адміністрації школи (дошкільного закладу), який є членом групи ІНП і несе відповідальність за координацію навчання і пов'язаних з ними послуг для учнів з особливими освітніми потребами. Основними обов'язками кейс-менеджера на разі є: забезпечення дотримання процедурних вимог, налагодження комунікації між учасниками команди, координація їх, слідування за тим, щоб навчальні й спеціальні освітні програми були вчасно розроблені (модифіковані) та впровадженні в навчальний процес, організація зустрічей команди за графіком;
- Вихователі дошкільних або вчителі шкільних освітніх закладів, які найбільше взаємодіють з дитиною, і є зацікавленими, щоб така дитина засвоювала знання та розвивалася найоптимальнішим чином. Великою мірою успіх інклюзивного навчання в таких країнах, як США, Канада та інших забезпечено системою так званого колаборативного навчання, за якого одночасно з вчителем загальноосвітнього напрямку в класі працює вчитель спеціальної освіти, що дає змогу створити найменш обмежувальне середовище для отримання учнями зі спеціальними освітніми потребами відповідної освіти. Вчителі мають відповідати за реалізацію певної частини ІНП, тому вони беруть участь в обговоренні того, як дитина вчиться, з якими складнощами вони стикаються і розмірковують, як можна подолати ці складнощі;
- Батьки, які є надзвичайно важливими учасниками команди по ІНП. Роль батьків полягає в наступному: перевірка точності особистої інформації дитини; надання інформації щодо, з одного боку, історії розвитку, особливостей функціонування дитини в родині та соціумі, її потреб, стану здоров'я тощо, а з іншого – щодо здібностей дитини, її інтересів, сильних сторін, можливої діяльності, а також ідеї для підвищення рівня організації освіти для своїх дітей; чинників її заохочення та мотивації;
- Психолог, який у нашій системі освіти має виконувати непомірний і різноаспектний спектр робіт, хоча в інших країнах (з ретельно продуманою і забезпеченою системою послуг для дітей з особливостями психофізичного розвитку) ці функції виконує ціла низка фахівців, а саме: психолог, шкільний консультант, вчитель спеціальної освіти, occupational therapist та інші;
- Запрошені фахівці корекційного напрямку, які мають досвід взаємодії з дитиною;
- Традиційно у команду по розробці ІНП для дитини з розладами аутичного спектра долучають фахівця з проблем аутизму. Цей фахівець необхідний для того, щоб допомогти всім членам команди, які будуть здійснювати супровід інклюзивного навчання дитини з аутизмом, взаємодіяти з нею найоптимальнішим чином, з опорою на її можливості, а також – використовувати ті напрацювання, які, за досвідом інших країн, зарекомендували себе як ефективні щодо навчання та розвитку дітей цієї категорії. Передусім тут йдеться про навчання дітей з аутизмом з опорою на програму TEACCH;
- За потреби у мультидисциплінарну команду запрошують фахівця медичного напрямку (частіше за все, невролога, або сімейного лікаря).

Збір інформації від усіх членів команди відбувається до засідання, що зосереджується у підготовчих матеріалах, які збирає кейс-менеджер;

На самому ж засіданні по розробці ІНП має відбуватися наступне:

- розробка цілей і завдань програми, обговорення їх;
- визначення стратегії навчання, яка відповідала б потребам дитини;
- обговорення шляхів модифікації загальноосвітньої програми (за потреби), щоб допомогти дитині вчитися, а також тих умов, які бажано зробити для неї в класі, щоб її там перебування мало якомога менші обмеження. Щодо дитини з аутизмом тут йдеться про місце, яке є найкомфортнішим для неї в класі, використання певних прийомів задля підтримання посидючості та уваги, наприклад, можливість на 5 хвилин вийти з класу, або тримати біля себе ті предмети, які дають змогу заспокоїтися у стресових ситуаціях. Окремим питанням є наявність так званого тьютера (асистента дитини), який у більшості країн має супроводжувати аутичну дитину в освітньому закладі, що закріплено на законодавчому рівні;
- визначення додаткових посібників і послуг, які, можливо, будуть потрібними для дитини, щоб вона змогла адаптуватися і отримувати освіту в класі;
- розроблення графіку її навчального та корекційного процесів;
- участь дитини у позашкільних та позакласних заходах;
- бажані перетворення у домашньому середовищі задля створення оптимальних умов навчання та розвитку дитини тощо.

Кожний учасник команди по розробці ІНП, який бере участь у наданні послуг дитині з аутизмом, має чітко усвідомити свої обов'язки щодо реалізації ІНП. При цьому, кейс-менеджер має відслідковувати, чи дійсно дитина отримує ті послуги, які були визначені. За необхідністю, кожний з учасників по ІНП може ініціювати зібрання членів команди задля перегляду окремих позицій по програмі. Фахівці регулярно працюють над звітами щодо своєї роботи з дитиною, щоб відслідковувати позитивну динаміку і коригувати спільні зусилля заради подальшого її успішного розвитку.

Скрипник Тетяна Вікторівна,

випускниця програми Legacy International „Розвиток інклюзивної освіти”, доктор психол. наук,

<http://autism.kiev.ua/>

Тому планування відповідних, чітких, керованих та досяжних очікувань в умовах інклюзивного навчання є непростим завданням. Але, окрім спільних для всіх дітей з аутизмом рис, є неповторні, властиві певній дитині, через що кожна індивідуальна навчальна програма (ІНП) розраховується тільки на одну дитину і має бути по-справжньому індивідуальною. Тут в нагоді стає узгоджена співпраця мультидисциплінарної команди та батьків дитини з аутизмом. І хоча в структурі індивідуальних навчальних програм, розроблених фахівцями різних країн, наявні певні відмінності, вони, як правило, охоплюють такі положення:

- інформацію про дитину (актуальні можливості, її сильні сторони, результати психолого-педагогічної діагностики);
- інформацію про освітні програми, призначені для задоволення специфічних потреб дитини, модифікації (зміни) до програми або опорні моменти для персоналу школи щодо особливостей орієнтування у довкіллі дитини, способах подання інформації для неї;
- організаційні моменти: створення оптимальних умов і режиму, які мають враховуватися під час занять дитини і під час її дозвілля;
- щорічні цілі (визначають такі цілі, які дитина цілком може досягнути за рік, і які розбивають на короткострокові завдання та орієнтири). Цілі можуть бути спрямовані на розвиток академічних, навчальних, фізичних, соціально-емоційних, комунікативно-мовленнєвих та поведінкових навичок і функцій. Ще одна вимога до постановки цілей – вони повинні бути вимірювальні, такими, щоб за певними продуманими критеріями можна було б пересвідчитися, чи відбулося позитивне перетворення у певному напрямі;
- особливості спеціальної освіти. Важливо знати, що, за досвідом успішної інклюзії інших країн, наприклад, США, штат Вірджинія, спеціально-освітнє навчання може бути організоване за певним предметом, який важко засвоювати якійсь дитині, хоча інші предмети не викликають труднощів;
- супутні освітньому процесу послуги, серед яких можуть бути послуги різних фахівців корекційного напрямку: фізіотерапія, так звана occupational therapy („ерготерапія”), мовленнєва терапія та інші;
- показники поступального розвитку дитини. Важливо, щоб кожна позиція ІНП була максимально чіткою, якомога кориснішою для дитини і зручною для користування всіма учасниками мультидисциплінарної команди. Кожен член команди несе важливу інформацію, яка може стати у нагоді іншим учасникам команди.

Традиційно команда ІНП має такий склад:

- Кейс-менеджер (частіше за все – представник адміністрації школи (дошкільного закладу), який є членом групи ІНП і несе відповідальність за координацію навчання і пов'язаних з ними послуг для учнів з особливими освітніми потребами. Основними

обов'язками кейс-менеджера на разі є: забезпечення дотримання процедурних вимог, налагодження комунікації між учасниками команди, координація їх, слідування за тим, щоб навчальні й спеціальні освітні програми були вчасно розроблені (модифіковані) та впровадженні в навчальний процес, організація зустрічей команди за графіком;

- Вихователі дошкільних або вчителі шкільних освітніх закладів, які найбільше взаємодіють з дитиною, і є зацікавленими, щоб така дитина засвоювала знання та розвивалася найоптимальнішим чином. Великою мірою успіх інклюзивного навчання в таких країнах, як США, Канада та інших забезпечено системою так званого колаборативного навчання, за якого одночасно з вчителем загальноосвітнього напрямку в класі працює вчитель спеціальної освіти, що дає змогу створити найменш обмежувальне середовище для отримання учнями зі спеціальними освітніми потребами відповідної освіти. Вчителі мають відповідати за реалізацію певної частини ІНП, тому вони беруть участь в обговоренні того, як дитина вчиться, з якими складнощами вони стикаються і розмірковують, як можна подолати ці складнощі;

- Батьки, які є надзвичайно важливими учасниками команди по ІНП. Роль батьків полягає в наступному: перевірка точності особистої інформації дитини; надання інформації щодо, з одного боку, історії розвитку, особливостей функціонування дитини в родині та соціумі, її потреб, стану здоров'я тощо, а з іншого – щодо здібностей дитини, її інтересів, сильних сторін, можливої діяльності, а також ідеї для підвищення рівня організації освіти для своїх дітей; чинників її заохочення та мотивації;

- Психолог, який у нашій системі освіти має виконувати непомірний і різноаспектний спектр робіт, хоча в інших країнах (з ретельно продуманою і забезпеченою системою послуг для дітей з особливостями психофізичного розвитку) ці функції виконує ціла низка фахівців, а саме: психолог, шкільний консультант, вчитель спеціальної освіти, occupational therapist та інші;

- Запрошені фахівці корекційного напрямку, які мають досвід взаємодії з дитиною;

- Традиційно у команду по розробці ІНП для дитини з розладами аутичного спектра долучають фахівця з проблем аутизму. Цей фахівець необхідний для того, щоб допомогти всім членам команди, які будуть здійснювати супровід інклюзивного навчання дитини з аутизмом, взаємодіяти з нею найоптимальнішим чином, з опорою на її можливості, а також – використовувати ті напрацювання, які, за досвідом інших країн, зарекомендували себе як ефективні щодо навчання та розвитку дітей цієї категорії. Передусім тут йдеться про навчання дітей з аутизмом з опорою на програму TEACCH;

- За потреби у мультидисциплінарну команду запрошують фахівця медичного напрямку (частіше за все, невролога, або сімейного лікаря).

Збір інформації від усіх членів команди відбувається до засідання, що зосереджується у підготовчих матеріалах, які збирає кейс-менеджер;

На самому ж засіданні по розробці ІНП має відбуватися наступне:

- розробка цілей і завдань програми, обговорення їх;
- визначення стратегії навчання, яка відповідає б потребам дитини;
- обговорення шляхів модифікації загальноосвітньої програми (за потреби), щоб допомогти дитині вчитися, а також тих умов, які бажано зробити для неї в класі, щоб її там перебування мало якомога менші обмеження. Щодо дитини з аутизмом тут йдеться про місце, яке є найкомфортнішим для неї в класі, використання певних прийомів задля підтримання посидючості та уваги, наприклад, можливість на 5 хвилин вийти з класу, або тримати біля себе ті предмети, які дають змогу заспокоїтися у стресових ситуаціях. Окремим питанням є наявність так званого тьютера (асистента дитини), який у більшості країн має супроводжувати аутичну дитину в освітньому закладі, що закріплено на законодавчому рівні;
- визначення додаткових посібників і послуг, які, можливо, будуть потрібними для дитини, щоб вона змогла адаптуватися і отримувати освіту в класі;
- розроблення графіку її навчального та корекційного процесів;• участь дитини у позашкільних та позакласних заходах;
- бажані перетворення у домашньому середовищі задля створення оптимальних умов навчання та розвитку дитини тощо. Кожний учасник команди по розробці ІНП, який бере участь у наданні послуг дитині з аутизмом, має чітко усвідомити свої обов'язки щодо реалізації ІНП. При цьому, кейс-менеджер має відслідковувати, чи дійсно дитина отримує ті послуги, які були визначені. За необхідністю, кожний з учасників по ІНП може ініціювати зібрання членів команди задля перегляду окремих позицій по програмі. Фахівці регулярно працюють над звітами щодо своєї роботи з дитиною, щоб відслідковувати позитивну динаміку і коригувати спільні зусилля заради подальшого її успішного розвитку.

Скрипник Тетяна Вікторівна, випускниця програми Legacy International „Розвиток інклюзивної освіти”, доктор психол. наук,

<http://autism.kiev.ua/>